

Txomin Jakakortexarena bertso eta olerkiak

Mikel ATXAGA

AURKEZPENA

Txomin Jakakortexarena Garmendia Berastegiko Gorrine etxean jaio zen 1906ko abenduaren 19an. Udaletxeko eskolan ikasi zuen irakurtzen eta idazten eta kontuak ateratzen. Herriko apaizarekin egin zituen latina ikasteko bi ikasturte. Ondoren, Andoaingo, Saturrarango eta Gasteizko seminarioetan burutu zituen apaiz ikasketak. 1932ko udan apaizturik, Aiarako Salbantone parrokiara bidali zuten berehalaxe, ekainaren 7an. Urte horretako udazkenean, 1932ko azaroaren 19an, Nafarratera etorri zen Manuel Lekuonaren eskabidez, galtzen ari zen euskara susper zezan.

Aldi horretan, 1930-1935 bitartean, ondu zituen bertsoak eta olerkiak argitaratu zituen *Eusko Olerkiak* eta *Yakintza* izeneko argitalpenetan: *Mitxeleta*, *Ametsak*, *Aingerutxoa*, *Gure astoak*, *Amandrearen oillo-aldra*, *Maite eziña*, *Burgos aldeko eizak*, *Len euzkotarra gaia* eta *Moro katua*.

Txomin Jakakortexarenak badu Manuel Lekuonak eta Joxemiel Barandiaranek irakatsi eta erantsitako euskal kultura. Hasi ere, seminario horretako *Gimnasium* aldizkarian hasi zen bere lanak argitaratzen 1929an, oraindik 23 urte besterik ez zituela. Hain zuzen, bere-bereak zituen *Moro* katuaren eta ehiztarien kontuekin hasi zen. Bestalde, Eusko Pizkundearen garaiak dira, bertso txapelketak eta olerki egunak antolatzen diren urteak. Giro horretan plazaratzen da Jakakortexarena ere bere irri bertsoekin. Nikolas Ormaetxea *Orixek*, Jose Ariztimuño *Aitzolek* eta Tomas Agirre *Barrensorok* goraipe han-

diak egiten dizkiote Txomin Jakakortexarenari. Ondoren, argitaratuko ditugu Orixek eta Aitzolek orduan idatzitakoak. 1988an *Euskera-zaintza* aldizkarian Lino Akesolok argitaratutakoa ere osorik emango dugu bi horien atzetik. Barrensooren alpamena laburragoa denez, hementxe sartzen dugu. Honela idatzi zuen Agirretar Tomak 1933ko *Yakintza* aldizkarian:

“Oarki utzi det azkenerako olerkari au. Barruti bereizikoa baita! Errikoia. Gai irrigarriak aukeratzen ditu. Irri-eztenka erabilli ere. Erriaren biotza iñork jotzekotan, onexek bai. Ateraldi zorrotzak bururatzen zaizkio. Gure erriari oso atsegarri zaio olerki-era au. Arin, zailu, zulaka dijoazkio neurtitzak. Bata bestearen atzetik lekatuz gogaiak. Asto zarraren maltzurkeriak eta oillo antzuen nabarmenkeriak nork obeki jantzi? Amaierako ateraldiak irri-karkara askatu digu maiz. Errez-itxura izan arren, ez da gainberakoa olerki-era au. Barruti onetan ain trebeki jokutzen dana, ezta makala izango besteetan ere”.

Gerrateak zapuztu zuen eusko pizkunde hura dena: bertsolaritza, olerkaritza, literaturgintza, ikastolak, kazetaritza eta euskalgintza guztia. Eta, jakina, Araba berreuskalduntzeko ekinbide guztia. Besteak beste, Txomin ere horko zutabe baitzen. Euskara galtzear zuen Nafarrate berriro euskaraz mintzatzen hastea lortu zuen.

Leku okerragoan ez zezakean harrapatu gerrak apaiz euskaltzale bat. Euskararen, Euskadiren eta demokraziaren etsaiak Gasteiz aldetik zetozkion indartsu eta erasokor. Bestaldetik, eskuindar horien erasoari eutsi ezinik, gorriak eta abertzaleak. Tiro artean dago Txomin. Apaizen kontraakoak diren gorrien arriskurik badu, noski, baina batez ere euskaltzaleen eta abertzaleen etsai basak diren zurien beldur da, nahiz eta bi aldeetakoei laguntzen dien arriskuko lekutik lubakiz aldatzen.

Arriskuak arrisku, herrian bertan jarraitzeko agindu dio Mateo Muxika gotzainak. Baina zurien atzaparretan erori zenean, gotzainak bezalaxe, militarren esaneko ordezkariengandik urruntzeko agindua hartzen du. Txominek ez zuen zalantzarik, gerra egin beharrean gertatu ziren eusko gazteen ondoan jardun behar zuen. Eta *Araba* batailoiko kapilau egin zen 1937ko urtarrilaren 22an.

Gerra galdurik, Argentinara jo zuen, Montevideon barrena. Eta Argentinako Mones Kazon herrian egin zituen berrogeitaka urte, hango jendea kristautzen eta bizimoduz hobetzen. Baina orduan ere ez

zuen euskararik eta Euskadirik baztertu. *Erdera-Euskera* eta *Euskera-Erdera* hiztegiak argitaratu zituen *Ekin* argitaletxean. Argentinako *Martin Fierro* herri-olerki ezaguna ere *Matxin Burdin* izenez euskaratu eta argitaratu zuen. Enrique Garcia Vellosoaren *Gernikako Arbola* ere hantxe euskaratu zuen. Hango *Euzko-Deya* aldizkarian ere idatzi zuen *Goiko Jaunaren arnas sutua* bezalako olerkirik, 1944an. Jokin Zaitegik Guatemalan argitaratzen zuen *Euzko-Gogoa* aldizkariaren ere kaleratu zuen lanik. *Aberri maite-maitea utzirik*, adibidez, 1956an.

Franco hil ondoan, 1980an, Berastegiratu zenean ere ez zion lanbide horri utzi. Bati baino gehiagori bizimodua ateratzen lagundu zion Argentinan erleekin. Bi liburu mardul argitaratu zituen *Erlezaintza* lanbidez. Miguel Angel Etcheverry medikuaren eta beronen alaba Maria Elena soziologoaren euskaldunen Rh delakoari buruzko bi ikerlan ere euskaratu zituen. Baita Segundo Jauregizuriaren *Edozein euskaldun baten bizikerak* ere.

Azkenik, *Bizitzan bi goiasmo* liburuan bere bizitza kontatu zigun Txomin Jakakortexarenak. 1990ean argitaratu zuen hitz-lauzko liburu horretan argitaratu zituen beste zenbait bertso. Bere bizitzako zalantzaldiak agertzen dizkigu, batez ere. Puntuka ari diren bi bertsolarien antzera osatzen ditu bertso batzuk. Besteak, berriz, bertso osoa txandaka kantatzen duten bi bertsolari ari balira bezala. Etsaiaren zirrikaldizat jotzen ditu zalantzak. Horregatik ari da beti Galtxagorriekin ika-mikan. Eta horregatik eskatzen dio laguntza Mikel doneari. Ondo ikasia baitu eskari hori eguneroko mezetako otoitzean: "Mikel Goiaingeru santua, zakigu lagun gudan; begira gaitzazu etsai gaizto eta maltzurragandik".

Bere azkeneko olerkiak eta lanak, berriz, *Euskerazaintza* aldizkarian argitaratu zituen 1988an: *Nere ametsetako etxea*, *Sorgin-laila*, eta abar.

Bizitzako urrats eta gorabeheren arabera lerrotu dira bertsoak eta olerkiak liburu honetan. Horrela, hobeto lagunduko baitigute Txominen bizitza, goiasmoak, lanak, kezkak eta larrialdiak jarraitzen eta ulertzen. Baita Txominen izaera eta nortasuna hobeto ezagutzen ere.

Txomin Jakakortexarenak, jakina, Berastegiko herrian egin zuen beste lanik ere: txistua, kantuak eta dantzak irakasten, hain zuzen. 1993ko martxoaren 25ean hil zen.

Merezi zuen, bada, Txominek bere mendeurrenean goratarre-rik. Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikak argitaratzen duen *Bidegi-leak* bildumako liburuskaz gainera, *Egan* aldizkariak kaleratzen duen *Bertso eta olerkiak* liburua aurkezten dugu. Txominen euskal grafia errespetatu dugu. Baina "H"ri ez zion azken urteotako gorrotorik izan "lehen", "zuhurak" horrela idatziak baitauzka. Aitzoli ere "ahapaldi", "behor" eta horrelakoak sumatu dizkiogu. Orixek ere "ahapaldi" era-biltzen du.

Txomin Jakakortexarena apaiz euskaltzale eta abertzale sutsua-
ren orogarri eta ohoretan egin dugu. Bide batez, Orixek 1932an
azaldutako asmoa bete dugu: "laister argitarako al ditu oberenak
liburu batean". Horra, Txomin, zure lagun Nikolas Ormaetxea orexa-
raren nahia bete hirurogeita hamar urte geroago.

Mikel Atxaga

OLERKARI ERRIKOIA*

Erri-erraietatik dagerkigun olerkaria dugu Jakakortajarena. Jende
xeeak darabilzkin gaiak bere olerki gunatzat aukera, erri erara asma
eta erritarrei dagozkieten bezela tajutzen dizkiguna.

Ijitoen asto tratua ez ote da gai erriko berezia? A zer nolako
bertso iaioetan adierazten digun salketa oiek dakarkiten galera!
"Gure Astoak" bai asto makalak. Zorrotz eta biziki, irria darioten
neurtitzetan ijito-astoen ajiak abesten dizkiugu. Eztenkada parragarria
ahapaldi bakoitza.

Olerki zarren antzera tajutuak dira "Gure Astoak"-en bertsoak.
Gaia, bera ere jatorriz antziñako olerkariet atsegin zitzaiena. Onela
zion beste erriko ertilaria: "Senarrak, Iruñako perian, behorra erosi.
Goizaldera etxeratzekoan, ateburuan krisailluz argi egiñaz zegoan
emazteak bere gizontxoari onela diotso:

Horixen da behor txarra

Eta beralde zaharra

Hortan gastatu dautazu pameliko beharra...

Sal nintzake sos batera

Zaldi eta senarra".

Olerti-guduko epailari norbaitek Jakakortajarenaren "Gure Astoak" poesi gorenaz bezelaxe autu zigun. "Gure Astoak" eta "Amandrearen Oilloak" kidekoak dira eta guraso baten aurrak. Biak nekazarien bizitzari dagozkionetakoak, parrerantzean asmatuak, irri-jolasean sortuak. Astoaren akatsak bein; oillo zekenen antzutasuna bestean gai pozgarriaz olerkari gazteak darabilzki.

Abere trakets-elbarrituen zoritxarra, bertso irrikoietan bikain adierazteko ez dira makalak izan eusko olerkariak. Ez dira ere gauzkoak oietako olerki batzuk. Ara ezagutuenak.

Errikoi kutsua daramate "Iruñako behorrak" eta "Ikkerraren zamariak"; aberatsagoak "Ikhasketako mandoa", eta Zaldubiren "Mee-tegiko Txakurra"; ariñagoa, baiña polita osoa, Zerbitzariren "Azkaingo Zakurra". Xenpelarren "Betroiaren bertso berri" entzunak, mordoi-lloak badira ere, irri-asmoz biziak: eta Bilintxen "Zaldi baten bizitza" iaio neurtua eta gai parregarriaz ederki tajutua (*Eusko Olerkiak*, 1932).

*Jose Ariztimuño Aitzol

EUSKO OLERKIAK*

Beste izen bat ageri da liburutxo ontan: Jakakortejarena, bi ditu batzaldi ontara bialduak eta aski politak, baina ez du ori bere aria. Laister argitarako al ditu oberenak liburu batean eta orduan azterraldi bat eman bearuko. "Moro katua", "Gure astoak", "Amandrearen oilloak" eta baditu bikain samarrak. Ori du bere ari Jakak. Mugaz emendik nekez erabili degu olerti-taiu au: "Bei betroia", "Zaldi baten bizitza" ta ezer gutxi gehiago agertu dira. Mugaz andik, ordea; zenbait izen, jakintsuenak eta ezikasienak! Elizanburu, Zaldubi, Otxalde, Ibarrrarte, Barbier, Otxobi, Zerbitzari ta beste zenbait. Etzioten saririk eman igaz, baina igazlen bialdu zitunak baino askoz gehiago ditu. Astoak asto diran arte, oilloak oillo diran arte, ta amandreak amandre diran arte, bertso oriek iraungo dute. Or ez dago modarik; betiko moda asmatu du Jakak eta ori egin bear luke edo ortara jo bear luke olerkari eta antzelari danak (*El Día*, 1932 IX-11).

Gure olerkari zarrak, erritarrak, agjz irakurtzen ere etzekitenak, etxe-eize edo ganaduen bizitzari begiraturuz, olerki jostagarriak asmatu zituzten. Euskaldunak, olerki-gal, gertakizunak aukeratu ditu, naiz adidunenak, naiz adigabeenak. Lur-inguruak, erderaz esan, "el paisa-

je" ez du erakartzen gure erritarra, ez dio kilika eragiten beste erriei edo gizon ikasiei bezela, beintzat.

Olerti-mota au ez diteke lirika dalako ortara saildu, ez baita biotz-eresi, ola esateko, ez nuke esango besteak baino errezago edo zailago danik. Arriskuak baditu onek ere. Olerkari uritarrak ez dezake olako gauzarik asmatu, ez baitu bizimodu ori erri-semeak bezela ikusi. Ikusi balu, zergatik ez lezake?

Tolosako batzaldira bialduak bi ditu Jakakortejarenak kera ontakoak: "Gure astoak" eta "Amandrearen ollo-aldra". Biak dira bikainak, erriko arrobotik atereak. Gatz-ozpina ugari du bietan, eta oraindik argitara ez ditun zenbait olakotan. Bertso ornuak ditu eskuarki esatera ta izkuntza errian bildua; irria ezpainetan, zipoa mingainean.

Norbaitek egiz esan dio zarpil xamarra dala zenbait aldiz. Egia ez da txukun zale, ez ta bear ere. Biotz-olertian ondo dago alik txukunena izatea; baina irri-olerti edo zipoketa ortan, zarpiltxagoa ere ontzat eman diteke. Baldar agertzeko ez diot nik aginduko. Saia ditela, aldiz, txukunago agertzen, al badu.

Esan ere diote, gauzak ez ditula bereak. Zorrotzegi deritzaiote ontan, nere ustez. Gaia erritik artzea, erriaren esaeraz eta iduriz apaintzea bat da: olerkia besterena izatea, besterik da. Zer ahapaldi, zer bertso ditu besterenetik artuak? Olako salakuntza gogorraren ondoan argibideak ekar bitza ori esan dunak. Baliteke ni gai ontan oroimena galduren bat izatea; baina ez det uste ori egia danik: "Gure astoak" dalako ortan, bertso batek "Ixkerraren zamaria"ren bertso bat gogora ekarri dit:

"Bizkar-ezurak ebakia
larru zarra..."

dio Jakak eta alde aldera ori esaten da bestean ere: baina bertsoa bereziko da. Ez da arrigarri zertanbait elkar bilatzea. Nik ondo dakit, Jakak esanda, "Ixkerraren zamaria"ren berri etzula, ori idatzi zunean.

Batez ere sail ontan nondik artu bear du gaia, esaerak eta abar, erritik ez ta?

Ori du bada baliozkorik olerti-mota onek. Bere dula esateko ainbat bereki badu nik uste, bi olerki oetan.

Begiak onik eta zabalik ditunak ikusi egiten du; ez da aski ordea begiak zabalik edukitzea. Olerkariak begiratu egin bear du, ta gauzari

zorrotz begiratu, bestek arkitzen ez duna arkitzeko. Zenbaitek ikusten dute asto bat, mendi bat, baina begira-minik edo begira-nairik ez dutelako, ezer gutxi arkiko dute gauza oetan. Begiratzuz oartu egiten da, ta bestek ez oartu-gauzak adierazten dituna, bada gizonik aski.

Baina, ortaz gainera, asmatu ere egin diteke. Gutxi edo asko asmatzen ez dun olerkaririk ez da, besteren antzera eginda ere. Ortaz, ikusia, begiratu, oartua eta asmatua elkarrekin ondo uztartu bear ditu, edozein sailetan olerkari bear dunak. Begi zorrotza, oarmena ta asmamena bereak ditu Jakak, Jainkoak emanda

Bertsoa ere, sail ortako olerkari erritarrak baino trinkoagoa du. Elizanbururen "Besta biharamuna", bear bada, lekutu ezker, beste erri-bertso oriek ez dira, Jakarenak bezain mardulak eta trinkoak.

"Erosteokan akatsik ez;
Erosi eta danak urgun...
Jatera anak-arin, lanera astun..."

"Aurreko asto zarra ere
Uraxe bazan astotxo!
Aize-aisitak aldarotxo.
Egiñazten zion...
Pipiak jana zirudien,
Ganbelan beti ark ametsak
Josteko orratzez bi saietsak
Josi zezalzkion..."

Asto aietako bat bein saldu zien ijitoai epetan edo gero ko-bratzeko. Dirurik ikusiko ote du? "Agian Pazkotan".

Ots, Pazkoazkoa egiten dutenean. Eta igitoak beinere ez baitute egiten, beinere ez. Ori da "ad kalendas graecas" esan oi zana; greziatarak ez baizuten kalenda egunik.

"Orain erosi dietena...
Au bera ere bada alea!
Atsa, zornea eta illea
Mordoka dario.
Amar gorosti autsi ditut.
Axola dio astoari,

Ortzak jaso ta makilari
Par egiten dio".

Neretzat bertso ok eta puntu ok euskeran ez dira ezagunak. Zer euskal-doiñuz kantatzen dira?

Berez aski asmakor da Jaka; baina, esaeran ere, aukera ona du erriko gauzak biltzen eta bere antzera ipintzen.

"Ustel-usai bat bota oi du...!
Aitzoreak oartu ziran.
Etxe-gaiñean, jira-biran
Bein sumatu nitun...
Baiñan urdailla zintzo dauka,
Eztu ajerik biriketan,
Arrantzaka bai, arranetan!
Monnai txapeldun".

Oin gauza zeatzak eta bakoitzak, asmatu egin bear dute gero. Artzea lotsagabe litzake ezer aldatu bage. Zenbait gogapen nola edo ala aldatzea ta zabalagotzea errezago da, zer-nola zeatz batzuk asmatzea baino. Besterenetik edo berengandik argitasuna artu diteke zenbait gauzetan, baina ontan ez dezake inork argitasunik artu, astoen edo olakoen bizitza ezagutu ezik.

Olerki osoa aldatzeko ederra litzake, baina ezin-utzia da onako ahapaldi urragarri au:

"Isatsa jasotzen ez bazun
etzula (arrantza) joko siñisturik.
Arri biribil bat zintzilik
Bein ipiñi nion.
Maltzur alen ua etzanik
Arria lurrean utzirik
Isatsa goinera jatorik
Orruz an zerion!

Egia da. Astoak, arrantza egitekoan, isatsa arrotu edo apur bat jaso egiten du, ta arri-kozkor bat zintzillika jarri ezkeru, ez dezake, zuti dagola, arrantzarik egin.

"Amandrearen olo-aldra" onen antz-antzerakoa du zer-nola ugarigorekin -geitxorekin nere ustez-. Oillo tartean bizi ta aien bizitza

dakinak; amandreari oinbeste gauza entzunda, aukeratuz, bertsoan ateratzen dunak, zer bear du besterik bereki izateko?

Atera beza lenbailen olako olerki-liburua hainbeste baditu-ta (*Ei Dia* 1932-IX-25).

*Nikolas Ormaetxea *Orix*e

JAKAKORTAJARENAREN OLERKIGINTZA*

Txomin Jakakortajarena apaiz olerkaria nik ez dut arpegiz ezagutu azken urteotara arte; baiña olerkari onen olerki-lana aspalditik ezagutu det, olerkiak plazaratzen asi zan ezkerotik, "Euskaltzaleak" 1930ean asita, bere olerki-gudu eta sariketak sortu eta gero liburutam argitaratzen asi zanetik aurrera.

Sariketa aietan nabarmendu ziran ainbat olerkari berri, euskal olerkaritzaren baratza ostu berriz jatzten asi zan onako olerkari batzuen eragiñez: Lauaxeta, Orix, Lizardi, Loramendi, Etxeberria, Zaitegi eta abar indarrean zetozten euskal lirikari bide berriak erakutsi eta arnas berri biziagoa eman naiez.

Lirika nausi sarituen itzalpean ez ziran batere azaren berengo orritzat artzekoak beste izen ezezagunago batzuk, eta auean artean bat nabarmentzen zitzaigun gutxi bezelako gatza eta bizitasuna zekarrena, batetik gertakari askoren irri alderdia jasotzeko eta, bestetik, bertso arin, bizi eta txinpartadunak ondu eta biribiltzeko: Jakakortajarena'tar Txomin zeritzana. Orduan Gasteizko Apaizgaitegian apaizgaien ikasturteetan genduen, eta andik bi urtera, apaizgoa artu eta orduko apaiz berri geienak bezala, Araba aldean asi zuen bere apaiz lana. Nafarratera biall zutenean, apaiz lanaz gaiñera, euskal lana ederki egin zuela jakin genduen, euskera il-aiñean zeukan Arabako erri ori berriz euskaldun egitea lortzeraiño.

Iru urtez jarraian dator Jakakortajarenaren izena Euzko Olerkien sariketa aietara urte bakoitzean bialitako olerkiak biltzen zituzten liburu aietan. Lenengo urtean, 1930ekoan, lirika gaiak artu ditu Txominnek berak bialitako olerkietan. Iru olerki dira: "Mitxeleta", "Aingerutxo" eta "Ametsak".

Bigarren urtean irri-bertsoetara jo du: "Gure astoak" eta "Amandrearen oillo aldra".

Irugarren urterako sariketa aien erakundeak bi sari jarri ditu: bata, beti bezalakoa, lirika-olerkientzat, eta bestea, euskal giroko poematxoentzat. Bietara aurkeztu da Txomin; lenengora, "Maite-eziña", elkar-izketako olerkiarekin, eta bigarreneira "Len-euzkotarra" poemarekin. Bigarren sariaren irabazle gure Txomin gertatu da.

Aitzolen iritziak

Aitzol zan olerki gudu aien antolatzaillle nagusi eta bera da antolatzaillleen iritziak adieraziz, urte bakoitzeko olerki-liburu bakoitzari itzaurrea jartzen ziona. Lenengo urtean eta liburuan *olerkari gazte-xoak* izenpean lau olerkari izendatu zituen: Loidi, Jakakortajarena, Zugasti eta Arozena. Txomini dagokionez iritzi au eman du: Jakakortajarenak iru olerki politetan bere goitar opariak dakazki.

Izan ere, Txominen iru olerkiak politak dira, mee eta txukunak gaietz, eta bertso apain eta ongi neurtuetan moldatuak. Olerkariak gai samur eta maitagarriak erabilteko gaitasuna eta joera erakusten zituena.

Bigarren urtean beste joera bat agiri duela dator: irri-gaietarakoa, umore on da txinpartaturakoa. Olerkari errikoi bezala aurkeztu du oraingoan Aitzolek jende xearen giro eta gertaeretatik gaiak artu, erri-erara asmatu eta erri-olerkarien tankera aurkeztu dituen olerkaritzat. Eztenkada parragarria da Txominen ahapaldi bakoitza, beste gure arteko bertsoetan zar askoren maillan jartzekoa ikusten du bertso auen egillea, eta Iruñako Ferietako bertsoak, ikazketako mandoarenak, Bilintxen betroiarenak eta abar gogoratzen dizkio. Txominen iru bertso auei arrera ezin ohea egingo zion Barrenso idazleak ere *Yakintza* aldizkariaren orrietan.

Neronek ere aitortu bearra daukat erri-bertso auetatik gorde izan dedala Jakakortajarenaren olerkigintzaren oroitzarik sakonena.

Urrengo urtean, 1932ko sariketa Hernanin ospatu da. Esan danez bi sailletan banandu dira sariak. Lenengoan, lirikoan Loramendi kaputxino gaztea izan da irabazle, baiña, urte artako liburuan Loramendiren olerki sarituaren urrengo, Txominek bialitako "Maite-eziña" dator eta bigarren saillean, poematxoenean Txominenari eman diote sari bakarra, "Len-euzkotarra" gaia zuen poemari. Gaia, nonbait, Barandiaran maisu andiaren eskolan ikasitako ipui eta elezarrak burutu

diote, Aralarko sugea, Basajaunak, Tartalo eta Mari-ren agerketak tartean dirala.

Oraingoan Aitzolek itz gutxitan ematen du bere iritzia. Nola nai ere, euskal literaturan aztarren sakona utzi duen olerkari baten ezpala ikusi du Berastegiko semea dan olerkari orrangan. "Ez goaz, dio Aitzolek, olerkari onen berri ematera. Ezagutua zaigu. Bego oraingoz luma geldi bizi zalguaren aitormena aizera gabe. Jakakortajarenaren etorkizunak bere izena goratzera makurtuko gaitu-ta".

Urrango sariketara ez da azalduko Txominen izenik ez olerkirik. Bere apaiz lanetan asiberria dalarik, ez du aurkitu nonbait asti eta giro onegirik olerkigintzarako. Bein agertuko, ala ere, *Yakintza* aldizkariaren orrietan iru urte lenagoko gaietan sartuta "Burgos aldeko eizak" bederatzi puntuko bertsoan moldatutako olerkiarekin. Barrensorok, Agirre'tar Toma zanak idatzi zuenez, irri bertsoa omen zan Jakakortajarenaren barruti berezia.

Orra gaur idazle onetaz daukaten gaztetako ezaupide bakarra, gerrate aurretxoan, Errenderin, Tolosan eta Hernanin antolatutako olerki sariketetan sortu eta plazaratutako olerkarizat daukat.

Baiña ez; Txomin olerkaria ez zan sariketa oietan ez ur oietan sortu. Sakonago ditu bere sutraiak, Gasteizko apaizgaitegian billatu bear ditugu. An izan zuen bere olerkari-eskola eta an asi zan bere lenengo olerki aleak ematen.

Gasteizko euskal-eskola eta olerki-eskola

Gasteizko Apaizgaitegiko eskolan sortutako eta garatutako idazlea dugu Jakakortajarena idazle olerkaria.

Ango euskal eskolaren sortzaille eta bultzatzaile izan zan Manuel Lekuonaren eskolakoa degu, izan ere, onen maisutzapean landu zuen euskera eta euskal olerkia bere apaiz ikasturteetan. Nik Lekuonaren eskua eta aztarna ikusten dala esango nuke Txominen lenengo bertsoetan. Bertso samur gozoak egiteko joera eta bere bertsoetarako galen billa erri girora joatea Lekuona zanaren eskolan ikasiak ez ote ditu? Bear bada zerbaitetan garaitu du Txominek bere maisua: bertsoaren jabetasun andiagoan, puntu edo itz-erorkera ugariagoak eta beteagoak asmatzean. Nik iñoz entzuna diot Lekuona zarrari izugarritzko erretasuna zeukatela bere eskolako apaizgai batzuek

errimak asmatzen eta moldatzen. Ori esaten zuenean, batik bat, Txomin zeukan gogoan, nik uste. Orixe, erreztasun ori ageri zailo Txomini bederatzi puntukoa ontzeko gazterik ekarri zuen joeran. Bederatzi puntukoak ditu "Burgos aldeko eizak" izeneko bertsoak, Eta bederatzi puntuko beste irri bertso batzuk, Gasteizko seminarioak ateratzen zuten *Gimnasium* aldizkarian ezaguerazi zituenak: "Eiztariaren abestia" eta "Moro katuari". Gure arteko bibliografoek ez dituzte oraindio billatu ere egin aldizkari orretan ez beste inon.

"Eiztariaren abestia" zortziko txikian ondutako iru bertsotan asi eta ogeitairu bederatzi puntukoz osatu du. Eiztari batek bere txakurra lagun artuta erbi bat il eziñik egindako alperrikako eizaldia du kantagai.

"Moro katu" berriz, etxeko eta auzoko guztiak bere lapurreta litxarreriez gogait egiñik dauzkan katu maltzurra. Inork ezin du burutu arekin. Eta, azkenez, guztien birao eta aiñenak dijoazkio gaiñera:

Ai, gure katu zarra,
Moro dek izena,
burutik oiñetaraiño
beltza aiz dena.
Baiña are beltzagoa
dek ire barrena.
Odol orde z noski dek
zaiñetan edena,
katu gaiztoena
lapur maltzurrena,
beidatu zekena,
al dan okerrrena
inpernun sartuko al aiz
zuzen-zuzena!

Bertsoak Berastegiko euskaran egiñak dituela aitortu du egi-leak.

Ala ere ez beza inork uste Txominen musa Gasteizko ikasturteetan doiñu bat bakarrekoa izan zanik: irri bertsoetarakoa. Ez, Seminarioko aldizkarian bertan du lirika sail garbiko olerki bat. "Nere ametsetako etxea". Ain zuzen olerki au izan, 1930ean, irailaren azken

egunetan, ainbat eliz-agintari, Muntzio jauna, eta beste ainbat goztzaien aurrean, Seminario berria bedeinkatu eta zabaldu zan egunean, an ospatu zen itzaldi, olerki eta abestizko jaialdian irakurri zan olerkia, Txomin Jakajortajarena ikasleak ondua eta beste ikasle batek irakurria.

“Nere ametsetako etxea” apaizgai baten ametsa da, ume-umetatik amestua, Euskalerraren sinismenaren ezaugarri izateko amestua, eta egun artan olerkari apaizgaiak mamitua dakusana. Ona amets orren azkena:

Baiña bein batez banoa
zelai ta soro barrena,
ta nun arkitzen det lurra,
tajuz idekia dena.

Arri batzuek aurrena
azaldu dira lurrean,
gero beste arri asko
aurrenengo oien gaiñean,
jaso zuten bat-batean
goinen-goinera burua.

Ta ara nun azaldu zaigun
apaiztegi opatua!
emen nauka zoratua,
ederra bait da benetan!
Auxen, auxen, ikusi nun
aspalditxo ametsetan.

Ta gaur diot benetan
etxe eder au ikustean,
bada orratik fedea
oraindik Euskalerrian!

Gimnasium aldizkariak erdal itzulpena erantsi zion olerki orri, eta onen egillea euskal olerkari garatu eta eldutzat aurkeztu du, Euskalerriko olerkarien artean goi-maillan jarrita. Ez, Txominen musa ez dabil irri-bertsoetara mugaturik; badaki goragoko gaietara igoten. Badaki poema luze samarrak asmatu eta moldatzen. Eta ori gaztezaroretsuan dala.

Isillaldi luzea

Urteak aurrera dijoaz Txominen euskal lan berririk agertuko daneko. Gerrate zitalak, 1936an ekarritako ixillaldia, Txominek erbesteko bidea artuko du. Lenengo, Euskalerra barruan, Iparraldean, Donaitin apaiz laguntzaille, eta azkenez, Argentinan. Argentinarako deia odolean darama. Ixilladia, olerki-lanen etena, ez du orraitio osozko izan. Ez du, ez erdoiltzen utzi. Argentinako *Boletín del Instituto Americano de estudios vascos* aldizkarian eta Guatemalako *Euzko-Gogoan* emango ditu olerki eta lan batzuk, bein erbestetuaren samina eta negarra adierazteko, bein gaztetako irri-gogoari irteera emanez, bederatzi puntuko bertsoan, H letraren auzia jorrazteko, edo eta Argentinako lagun eta laguntzaillei esker ona erakutsiaz, bere erri-mina eta askatasun-itxaropena oiukatzeke. Pampako lurretatik bialiko du Lekuonari egin nai izan omenaldirako olerkia, "On Manuel irakasle maiteari, Pampatik ikasle batek omen-sari".

Baiña lanik andiena, ederrena Argentinako olerkari baten poema andia, Martin Fierro euskerara itzultzea du. Neri ez dagokit lan onen muiña eta euskal itzulpenaren balioa aztertzea. Baiña aipatu besterik ez det egin nai gauza bat edo azpimarratzeko.

Lenengo eta bein, Txominek izan duen bigarren euskal eskola bat gogoratu digu lan orrek; Argentinara joandako euskaldunen euskal eskola, Txominek bere etxean bertan izan zuen leen eskola ori. Or ikasten degu Txominen aita Argentinako zabaldietan bizi izana zala, ango gautxoekin eta ango euskaldunen euskera mintzatzen oitua. Aitak Berastegiko euskera erabiltzen ez zuela oartuta zegoen betidanik semea. Nafarroa Beereko egotaldian aitari entzundako euskeraren oiartzuna etorten omen zitzaion belarrietara. Gero Argentinara aldatu zanean, an arkitu eta ikasi omen zuen euskeraren jatorria; bateko eta besteko euskaldunak alkari itz eta gramatik jokaerak artuta sortutako euskera batua aurkitu zuenean. Txominentzat ez zan ori euskera batasun bidera ekarteko biderik txarrena.

Bigarren, Matxin Burdin euskerara itzultzeko lan orrek, Txominen olerkigintzako errikoitasuna salatzen eta ots egiten digu. Matxin Burdin poema luze ori erriko seme baten bizitzako goraberak eta laztasunak jalki eratzen dituen poema da. Txominek ez ditu jende xearen irri-alderdiak bakarrik abestu nai; beste alderdi serioagoak ere bai.

Aukera ederra eman Matxin Burdinen poemak orretan sailatzeko. Gaiñera, Matxin Burdin euskal jatorria sumatu diolakoan dago.

Irugarren gauza azpimarragarria zera da: Lekuonak gaztetxotatik oartu eta miretsi zion bertsoak ontzeko sekulako erreztasuna. Ez da gero txantxetako lana sei bertsoan 1193 aapaldi erderatik euskerara aldatzea. Eta nola gero aldatu ere! Erderazko poeman bezala bertso bakoitzak zortzi silaba dituela, bat ere ez geiago ez gutxiago, bigarren bertsoa, irugarrena eta seigarrena dirala, eta berdin laugarrena eta bostgarrena bata betearekin. Olatxe zazpi millatik gora bertso osatu arte, arnasa batere estutu gabe gauzarik errezena bezala.

Bijoaz emen, eredutzat, bi ahapaldi elkarren ondoan, Jose Hernandezena eta Jakakortajarena olerkariarena:

A otros les brotan las coplas
como agua de manantial,
pues a mí me pasa igual;
aunque las mías nada valen
de boca se me salen
como ovejas del corral.
Y aunque yo por mi ignorancia
con gran trabajo me explico,
cuado llego a abrir el pico,
téngalo por cosa cierta,
sale un verso y en la puerta
ya asoma el otro pico.

Txurruta lez aapaldiak*
sor oi zaizkie batzuri;
berdin agi zaidak neuri;
nereak txar etsigaitik
ardiak antzo bordatik
autik oi zaizkit ixuri.
Adierazten lanak izan
arren, neure ezjakiñean,
nik mokoia irekitzean,
egitatz jo ene eleak,
bertso bat jalgiz, besteak
muturra ager dik atean.

Poema au euskeratu duenean oso goi jarri dio gaillurra bere euskal olerkigintzari. Beste iñor ez zan, noski, Jakakortajarenak egin duena egiteko gai. Berak euskeraren eta gautxotarren maitasunez egin du. Eta erraldoi lana atera zaio, Axularrek esango zuenez "sendagailla" iriztekoa. Arrazoia eman bearko diogu Aitzolek esanari: ge-roak, etorkizunak Jakakortajarena olergintzaren aurrean makurtu bearko genuela. Bai, txapela erantzita makurtu bearko degu, makurtu ere (*Euskerazaintza*, 1988, 4. zk.).

* Lino Akesolo

MORO KATUA

Askotan joaten zen Txomin ttikia aitona Joxeantonio Garmendia eta amona Pantxika Arregiren baserrira. Asko gozatzen zuen hango hegazti eta abereekin. Baina "Moro" katu zaharra zuen gorroto. Ezin hura harrapatu. Eta sabai zuloren batetik egiten zion beti ixeka. Baina jausi zen. Baita zintzarri txiki bat lepotik ezarri ere. Zenbat eta azkarra-go joan orduan eta zarata gehiago belarri ondoan. Geroztik hilabete-tan ez zuen ikusi. Hilik ote zen ere pentsatu zuen Txominek. Moro katua gogoan, idatzi zituenak sonatuak egin ziren. Hain zuzen ere, 1930eko ekainaren 1ean Erreterian ospatu zen Olerki Egunean antzestu zituen mutiko batek katu horren bihurrikeriak. Lehen saria irabazi zuen, gainera, bertso haiek abestu zituen mutikoak.

Katu zar bat badugu
"Moro" du izena,
burutik oiñetara
beltx-beltxa da dena;
baiñan beltxagoa du
ark bere barrena,
odol ordez du noski
zaiñetan edena;
katu gaiztoena,
zikoitz maltzurrena,
bekozko zekena,
al dun okerrrena,
ongi egin da txarki
artzen duena!

Sagu eizean berriz
tentela zoza!
arin artzen diote
danak txuloa:
lukainka muturrari
begi ernegoa,
ura arrapatutzeko
zaintzen du txangoa:
beti txarra asmoa,
okerrerakoa,
ostutzen iaioa

artako plioa
hamaika aldiz ostu du
urdai txonkoal

Beti kuz-kuz maipean
arin txankotilla,
irikitzen badaiki
tajuz matilla;
gure sukalde artan
bada iskanbilla;
"an daramakiela
katuak opilla!"
Amonak itz milla
eskuan makilla,
ango ume pilla,
danak katu billa!...
berau berriz gordetzen
a ze mutilla!

Andik aldi batera,
dana jandakoan,
lasai jarriko zaigu
su bero ondoan,
ezpainen mixkatuaz
esaten kolkoan:
"ostu deten opilla
goxoa zegoan".
Begiraka alboan,
zer ote dagoan...
sukalde txokoan,
lukainkak goitxoan!
Ze poza aiek baleuzka
bertaxegoan!

Amonak ikustean,
katu errainua,
odola sutan, galtzen
bai du burua;
aspo zarra narrazka

gonatan naastua,
erratza astinka "xapil!"
bota dio oiua;
tximistak artua
jaiki da katua,
jauzika izua
austen du itsua
mai gaiñeko lapiko
ta katillua!

Eguberri gau batez
jo zigun adarra;
oraindik begietan
bai dut negarra!
Amak ekarri zigun
bixigu ñabarra,
ez zuen ez aretxek
jarri pesta txarra!
Onek irriparra
ark uki bearra
maloa bizkarra!...
Ura amorrai txarra!
miauka isats oker
katu litxarra!

Azkar pixtu genduan
erretzeko sua,
pozez geundukan danok
inguratua;
baiñan ez zan urruti
pizti zizikua,
ixil aulki azpian,
kuxkur makurtua...
Jo zuan zailua
jauzi negurtua,
artu bixigua,
ta aren oin ziztua!
Bikain du nunbait Gabon
ark ospatua!

Ez dugu burutuko...

Au kezka larria!
ixtillutan jarri du
auzo guztia;
oni txitak jan noski
ari aparia;

baita apaizari ere,
leioko odolkia;
ez da gauz ttikia

erri marmaria!
Dana ote egia?...

Katu aitzakia
Nik uste dala, askoren
litzarrerria

Azkenik bidali du
alkatek etsirik,
erri-mutilla bera
armaz josirik,
ez uzteko aginduz
katu au bizirik,
sapai eguzkitan lo
an dauka geldirik...

Alako trumoirik
ez dut ez entzun nik!
alare zutirik
etxea utzirik!
katua gaztetuta
du bialirik.

Ai gure katu zarral
"Moro" duk izena,
burutik oiñetara
beltza aiz ta dena;
baiñan beltzagoa duk
ik ire barrena,
odol ordezk duk noski,
zaiñetan edena,
katu gaiztoena,

zikoitz maltzurrena,
betondo zekena,
aalik okerreana,
noizpait izango al duk
ire azkenal

NERE AMETSETAKO ETXEA

Apaizgaitegi zaharra txiki bihurtu zenez, berria egin zen Gasteizen, Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako apaizgaientzat. Hain zuzen, Mateo Muxika gotzain zela inauguratu zen 1930ean. Ospakizun horretara Alfonso XIIIa, Espainiako Erregea, etorri zen gotzainak gonbidaturik. Euskal Herriaren zapaltzaile izan zirenen oinordeko bat horretarako aukeratzea ez zitzaien ondo iruditu apaizgai askori, baina "gure irakaslerik maiteenak nabarmenkeriarik gabe, apaiz ikastetxearen izen onagatik, abegi on eta begirunezkoaz ar genezala eskatu zigutenez, alaxe egingo genduala danok baita agindu eta begirunez atotsi ere" kontatzen du Txominek. Elerti jaitxo bat ere eskaini zioten Erregeari. Jakakortexarenak euskarazko bat eskaini zion, "eusquera aien erdara ez bezalakoa zala jakin zezan".

Oroitzen naiz ederki:
ttikia nintzan artean,
aitakin mendi batera
igo nintzan goiz batean.
Mendi aren tontorrean
etxe polit bat zegoan;
pago lodiak ugari
etxetxo aren alboan.
Arriturikan negoan
etxetxoari begira.
Aitatxo: galde egin nion,
emen nortzuk bizi dira?
Atoz bere atarira:
ikus zeinhen ederra dan!
jasotzeak eman du lan!
ludiak ikusi dezan
euskaldunaren fedea.

Jon deunari euskaldunak
 eskeiñi diote etxea;
 orren etxe eder, luzea
 deunari jaso mendian.
 Bada sinismen sutsua
 oraindik Euskalerrian!
 Geroztik nere bizian
 ikusi ditut ugari
 basatxadontxo politak
 gizon danen arrigarri
 kolkorako nion sarri
 baseliz bat ikustian,
 bada orratik fedea
 oraindik Euskalerrian!
 Ikusi ditut aldian
 erri kaxkar da ttikiak,
 ikusi ditut geroztik
 uri aberats aundiak,
 baiñan erdian, erriak
 naiz ttikia naiz aundia,
 an izango du eliz bat
 ederra ta ikusgarria.
 Ta auxe zan nere esaria
 eliz bat ikustian;
 bada orratik fedea
 oraindik Euskalerrian!

Aitakin beste batian
 igo naiz mendi garara
 ttikitian maitetxo nuan
 basatxadontxo artara.
 Aita esan nion, ara:
 badaiki zer gogo detan?
 Apaiz eginda mez-eman
 baseliz polit onetan.
 Zuk nai badezu benetan
 or dezu nere baimena;
 biotzez ematen dizut,
 seme, nere onespena.

Poztu zitzaidan barrenal!
Ez nintzan asarre jarri!
Gabaz lo artu orduko
ametsetan nintzan sarri.
Banoa pozik ta larri
apaiztegiko bidean.
Ezin, ezin sumaturik
zer ikusi bear dedan.
Eta nerekin batean
eunka dijoaz lagunak;
batzuek oso murrizki,
beste batzuek iztunak!
Bete dira amets kuttunak!
Iritxi gera guztiak!
Nola esan zer ikusi
zuten nere bi begiak?
Batetan apaiztegiak
zoratu niñun osoro.
Ura etxea, ura eliza,
gela, baratz eta sorol!
Baiñan, zeren aipa oro?
ametsa baitzan guztial!
Orain ametsak utziaz
esan dezaten egia.
Eldu da egun alaia!
apaiztegiruntz banoa
nolakoa ote da ba?
ametsak dion lakoa?
Ala dirudi; ondoan
eunka bait doaz lagunak
batzuek oso murrizki
beste batzuek iztunak,
eusko baserri kuttunak
eskeintzen dautso ugari
seme bizkor ta leialak
gure Ama Elizari.
Ta arriturik nion sarri
talde aiek ikustian
bada orratik fedea

oraindik Euskalerrian!
Eldu gera bat-batian
orra or apaiztegia!
Pozaren pozez estutu zait
barrunko arnas guztia,
nere Jaungoiko maitia!
Nolakoa da, nolakoa?
ai au lana, ez da ez da
ametsak zion lakoa!
Auxen da korapilloa!
Ezin sinisturik nago
Euskalerriko fedea
ozturik ez ote dago?
Orrenbeste lan lenago
egin du eusko fedea
nola ez dute etxe on bat
fedea zaintzaileak?

Igaro ziran urteak
joan da gure gaztaroa
eta ezin det askatu
oraindik kopapilloa.

Baiñan, bein batez banoa
zelai ta soro barrena
ta nun arkitzen det lurra
tajuz idekia dena
arri batzuek aurrena
azaldu dira lurrean.
Gero beste arri asko
aurrenengo oien gainean.
Jaso zuten bat-batean
Goinen-goinera burua
Ta, ara, nun azaldu zaigun
apaiztegi opatua!
Emen nauka zoratua
ederra bait da benetan!
Auxen, auxen ikusi nun
aspalditxo ametsetan.

Ta gaur diot bearretan
etxe eder au ikustian,
bada orratik fedea
oraindik Euskalerrian!

MITXELETA

Txomin gaztea zela hil zen aita. Eta alargun geratu den ama are eta maitagarriago gertatzen zaio. "Bai maitagarria zala ene amatxo, bai ongi itzegiña, ze jarduki goxokoa, biotz xamurra, txit bupera, urriki minbera, aurpegi alai, abesti unkigarri zalea, lagunarterako ezin atsegiñagoa, jakintzan jantzia". Seme txiki bat bezala, Mari Bautista Garmendia amarekin ari da hizketan Txomin, "Mitxeleta" iruditzat harturik.

-Amatxo, amatxo, begira, begira
zenbat mitxeleta dabiltzan alboan!
Orren politak, orren ederrak dira!
Bai ederki dabiltzatela egoan!

Zeiñen txuriak, amatxo, zeñen txuriak!
Zerutik etortzen al dira ludira?
Jaungoiko maitearen mandatariak
oiek al dira, amatxo, oiek al dira?

-Bai, enetxo, bai, oiek dira, galxoa,
Jaungoiko maitearen mandatariak,
udaberriaren albiste goxoa
guri ekartzera zerutik jetxiak.

Ez dira jetxitzen bein ere lurrera,
ez dira jeixten zikintzeko bildurrez;
lili eder sotil batetik bestera
ibiltzen dira beti, ego laburrez.

Ai! gu ere oiek bezela bagiña
txuritasun ziñez maite degunak.
Lurreko errautsa beti da zikiña,
astindu ditzagun, ba, ego txukunak.

-Amatxo, amatxo, begira, begira
mitxeleta gaixo au nola dagoan...
Bere ego txuriak, nola loitu dira?
Zergatik ezin da ibilli egoan?

-Esango dizut, aingerutxo maitia,
esango dizut nik zergatik dan ori:
txintxo jaso esango deten guztia,
arretaz entzun zaiozu amatxori.

Egaletan zeukan auts distizaria
atzapar zikiñen batek kendu dio;
auts polita galdu badu, errukarria,
egatutzeko indarrak joan zaizkio.

Lur bustia sarri jotzen du gaixoak
loiez zikintzen ditu ego txuriak;
berriz ez ditu astinduko egoak
Jaungoiko maitearen mandatariak...

Atzapar zikin asko dago lurrean.
Beti egoan ibiliko bagiña...
Egaletake autsa kendu naiean
beti ernai or dago etsai zikiña...

AIINGERUTXOA

Umetan utzia du etxea Txominek. Inoiz baino gehiago gogoratzen da bere amaz apaizgaitegiko azken urteetan. Amaren irribarrera, hitz goxoak, musuak, laztanak, sentitu nahi ditu sehaskara itzuli bailitzan. Garai hartako ohituraren arabera, "berorrika" mintzatuko zaio amari.

-Esan zalazu
aurtxo txikia
nere lillia
kuttun ori...
zergatik zauden
gaur orren alai.

Azkar esan bai
amatxori...

-Esango diot,
ama laztana,
ixilik dana
nik berorri...
aingerutxoak
itzegitera
zaizkit seaskera
bart etorri.

-Aingerutxoak
bart, alajaiña!
Zertara baiña
enetxoa...?
Ez dutenean
ak ala ere
eraman nere
semetxoa...

-Lili txurien
txuritasuna
edertasuna
bai bakana!
Eman ziaten
danak orduan,
leunki muxuan
apa bana...

-Geienaz ere
nere kuttuna
zure ederkuna
berak zuten.
Baiña semetxo
maite-maitea
esan ordea
zer zioten...

-Ikusi al du
lora txuria
intzez bustia
dizdiratzen...?
Askoz dala ba
txuriagoa
nere gogoa
esan zuten...

-Izar ederrez
nola zerua
dana apaindua
amatxo, maiz...?
oraindik, bada
ederragoa
apainagoa
ni omen naiz...

-Orren itz xamur
guri-guriak
zoragarriak
entzun ditut!
Nere biotza
jarraitu berriz
nik zu eun aldiz
maite zaitut...

-Nola soroan
gari buruak
oso okertuak
apal beti...?
Urrezko gari
oiek bezala
apal-apala
omen naiz ni..

-Baba loreak
landa onduan
zabaltzen duan

usaitxoa...?

Nere soiñeko
txuriak, berriz,
berrogei aldiz
goxogoa...

-Bejondaizulal
seme txintxoa...

Aingerutxoa
zera, bai, zu.
Zure aotsak
samin biziak
neke guziak
kentzen ditu.

-Birgarroak
nere kuttuna
goxo leguna
du aotsa...
Baiña askoz ere
ederragoa
legunagoa
zuk, biotza...

Muxu bat orain
goxo-goxoa
bero-beroa
bai, potxolo.
Orain ixilik
magaletxoan
ordu askoan
egin lo-lo...